

כ' בתמוז, התש"פ
 12 יולי 2020
 סימוכין: 294819720

הנדון: בטחון תזונתי ממחשבה למעשה

תוכן העניינים:

1. רקע
2. מודל בטחון תזונתי לאומי
3. מה נדרש ברמה התזונתית בכדי להבטיח בטחון תזונתי
4. עמדות השותפים לנושא הביטחון התזונתי
  - 4.1 עמדת משרד החינוך
  - _____ (מחכים לעמדות של שאר השותפים)
5. נספחים
  - נספח מספר 1: השפעת נגיף קורונה על תזונה ובטחון במזון/מסמך מדיניות של האומות המאוחדות, עיקרי הדברים
  - נספח מספר 2: רשימת המזונות הבסיסיים, הנדרשים לביטחון התזונתי
  - נספח מספר 3: פירוט אוכלוסיות באי בטחון תזונתי ואופן ההתקשרות עם מערכות התמיכה בהם
  - נספח מספר 4: שאלון לאיתור חוסר ביטחון תזונתי
  - נספח מספר 5: פרטי הקשר עם תזונאיות בריאות הציבור במחוזות
  - נספח מספר 6: הגדרת תפקיד התזונאית העירונית
  - נספח מספר 7: הרחבה בדבר מדיניות להבטחת בטחון תזונתי בעזרת חקלאות מקומית
  - נספח מספר 8: טבלה להערכת אחוזי יבוא של מזונות בסיסים בישראל
  - נספח מספר 9: מסמך סיכום דיון משותף והצעת מודל עבודה לביטחון תזונתי בישראל / 2.7.2020
  - נספח מספר 10: מדריך עירוני לביטחון תזונתי – כקובץ נפרד למייל זה

1. רקע:

מאז הכרזת ארגון הבריאות העולמי על קורונה כמגפה עולמית, מדינות העולם החלו לפעול במגוון דרכים לצמצום ההדבקה. לפעולות הללו השלכות גם על תחומי המזון והתזונה לקבלת שינוי בדפוסי הצריכה ועליה בסיכון למצב חירום תזונתי.

אי שוויון הנו גורם לתת תזונה המתבטא במשקל נמוך, בהשמנה ובמחלות כרוניות נוספות. תת תזונה וסוכרת, השכיחים באוכלוסיות מעוטות יכולת, גורמים לסיבוכים כתוצאה מוירוס הקורונה. הוירוס לא תוקף בצורה שווה את האוכלוסייה. תזונה בריאה הנה מרכיב חיוני בהגנת הפרט מפני הקורונה. עמידות תזונתית הנה גורם מפתח למוכנות האוכלוסייה להתמודדות מול הוירוס המאיים.¹

בין הגורמים למצב החירום התזונתי בתקופת המגפה, הנם בעיות צפויות ביבוא מזון, העדר תמיכה בחקלאות מקומית וירידה בהכנסות בקרב אחוז נרחב מהאוכלוסייה. בחודשים הקרובים אנו צפויים לראות גידול באחוזי האבטלה וירידה במאגרי המזון המקומיים. תוצרת חקלאית רבה נאבדת כתוצאה מפגיעה בשוק העסקי המקומי והבינלאומי. החקלאות המקומית תלויה בסובסידיה ובכח אדם שיש לפעול להשגתם בכדי לאפשר גידול מזון. חוסר התייחסות לתרחיש זה לא יאפשר השקעה בגידול מזון לחודשים הקרובים ובתוך זמן קצר אנחנו עלולים לאבד את היכולת לספק לעצמינו גם את המזון שהינו רגילים לספקו בקלות.²

עלינו כממשלה לדאוג שיש מספיק מזון, הזמין בצורה הוגנת בכדי לספק צרכים תזונתיים בסיסים, בעיקר לאוכלוסיות בסיכון לאי בטחון תזונתי. ובנוסף, יש לוודא שמערכות הגנה שפותחו למניעת תת תזונה ואי שוויון ימשיכו לפעול תוך התאמה למצב, כגון הזנת ילדים, נשים הרות מעוטי יכולת, מהגרי עבודה ועוד.

ככדי להצליח להגן מפני תת תזונה בקרב אוכלוסיות, נדרשת מחויבות פוליטית רחבה, תוך השקעה משמעותית במערכות מידע בכדי ליישם ולעקוב אחר התוכניות ולמנוע מצבי מחסור שעלולים לפגוע ביציבות ובחוסן הלאומי.

הקהילה הישראלית מאופיינת בסולידריות גבוהה. זוהי חוזקה ויש לשמור עליה כגורם מגן מפני החלשות חברתית וכלכלית בתקופת התפשטות המגפה. ניתן לעשות זאת על ידי קבלת אחריות ברמת הפרט למניעת הדבקה אחרים, כמו גם המנעות מסטיגטיזציה של אוכלוסיות, איתור מצוקות כלכליות וחשיבה קהילתית ליצירת מקומות תעסוקה יחד עם יצירת מערכי התנדבות עירוניים הנשענים על בני נוער. יש לתת את הדעת באופן מיוחד על צעירים ובני הנוער למניעת עליה באי שוויון ופתיחת הזדמנויות לתעסוקה ככל שניתן. לעיתים קרובות הליכי פיטורין במקומות עבודה מתחילים בקרב הצעירים, והלימוד מרחוק לא תמיד מתאפשר בקרב רבים מבני הנוער, כתוצאה ממחסור במחשוב מתאים וחוסר במערכות תמיכה חברתיות ללמידה. לבני הנוער יכולת חשיבה חדשנית וחשוב לשתפם בבניית מערכות הגנה קהילתיות.³ בני הנוער יכולים להיות משאב או איום וביכולתנו לרתום אותם ולכוונם לתמיכה במערך ההתמודדות.

לקריאה מעמיקה לגבי השלכות קורונה על מערכות תזונה ומזון ראו *בנספח מספר 1*

2. מודל בטחון תזונתי לאומי:

ההנחיות התזונתיות הלאומיות מהוות בסיס תזונתי המאפשר את בריאותו של הציבור בישראל. בתקופת הקורונה, בה גדל משמעותית אחוז האוכלוסיה הנמצאת באי בטחון תזונתי. על המדינה לוודא זמינות של מזון בסיסי בהתאם להנחיות התזונתיות הלאומיות לכלל האזרחים בישראל. צריכת משקאות מתוקים, מוצרים אולטרה-מעובדים ומזון מן החי גבוהה בעולם ובישראל. מערכות תמיכה למניעת אי שוויון תזונתי-בריאותי צריכות לגשר בין הרגלי אכילה קיימים לבין אלו המומלצים, בכדי לחזק ולהגן על אוכלוסיות מפני פגיעה בחוסן הבריאותי.⁴

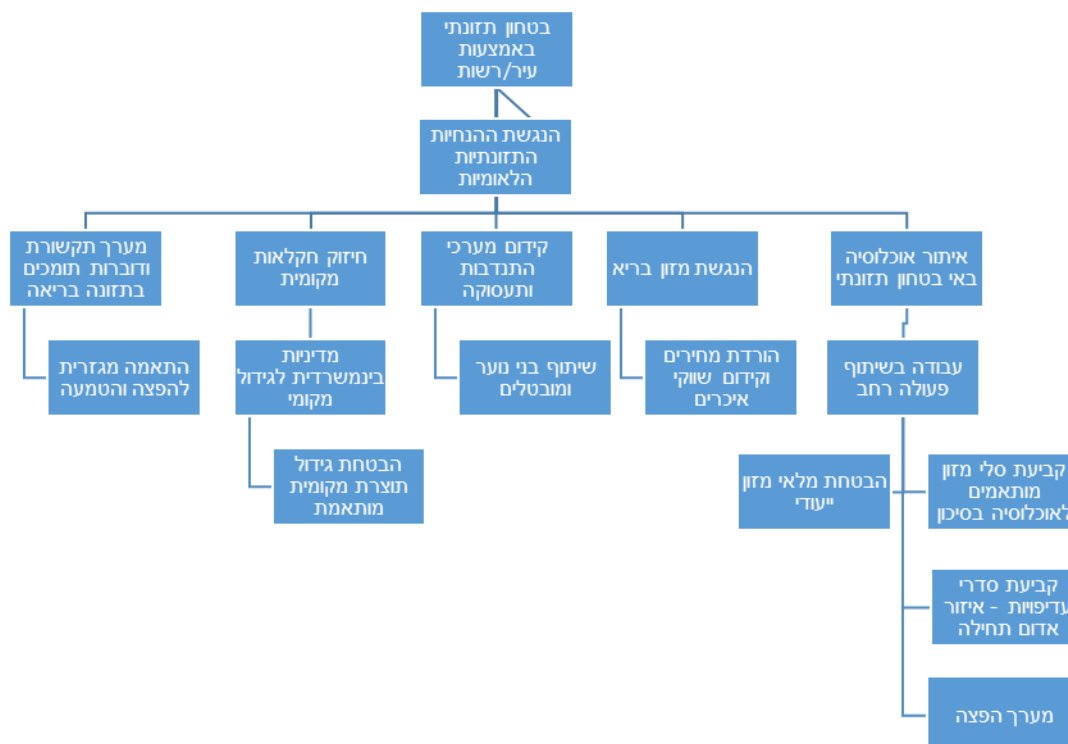
מסמך זה מהווה בסיס לפעולת מערך כוללני של עבודה משותפת בין-משרדית ושותפים נוספים, להבטחת הביטחון התזונתי של אזרחי ישראל.

הגדרת בטחון תזונתי לאומי – מגוון המזונות, העומדים בבסיסי ההמלצות התזונתיות הלאומיות, בהישג יד לכלל האוכלוסיה

מטרה – הבטחת בטחון תזונתי לציבור בישראל בתקופת קורונה

דרך – הקמת מנגנון לאומי המבצע הערכת מצב ומנהל ומיישם את המלצות בהתאם בשטח.

בסיס המנגנון – ההנחיות התזונתיות הלאומיות בהישג יד לכל נפש בהובלה מקומית-עירונית-רשותית. להלן תרשים זרימה לביטחון תזונתי (פירוט כל נדבך בהמשך המסמך):

3. מה נדרש ברמה התזונתית בכדי להבטיח בטחון תזונתי:

- ההנחיות התזונתיות הלאומיות בבסיס מנגנון לבטחון תזונתי לאומי – ההנחיות התזונתיות לישראל, לאור התזונה הים תיכונית, מבוססות על מדע עדכני וכוללות התייחסות הוליסטית למזון ולתזונה. לתזונה בריאה השפעה חיובית על הבריאות, החברה, הסביבה והכלכלה. ההנחיות התזונתיות הלאומיות מבוססות על מזון מהצומח, טרי, עונתי וגולמי המבושל בבית. אכילה כזו נמצאה כתורמת לבריאות ומונעת מחלות. ההנחיות התזונתיות מבוססות על מזון מקומי ומקיים ובכך מחזקות את החקלאות המקומית ותורמות לכלכלה מעגלית. מזונות אלו, בהיותם גולמיים, מעודדים לבישול ביתי ומותאם אישית, ולאכילה חברתית הקשורה במדדים בריאותיים. רשימת המזונות הבסיסיים, הנדרשים לביטחון התזונתי, בהתאם להנחיות התזונתיות הלאומיות, מפורטת בנספח מספר 2 אפיון הסל והאוכלוסיות
- עבודה בשיתוף פעולה במערך חלוקת המזון, בין אגף התזונה ותזונאיות בריאות הציבור לבין כלל השותפים במנגנון, חיונית לקבלת חלוקת סל מזון הוגנת ובריאה:
  - איתור מקיף, פרואקטיבי, של אוכלוסייה באי בטחון תזונתי בעיר/רשות באמצעות:
    - הגדרת אוכלוסיות באי בטחון תזונתי. פירוט בנספח מספר 3
    - הקמת ערוץ מקוון וטלפוני לפניות תושבים
    - שאלון לאיתור חוסר ביטחון תזונתי והתהליך העירוני, השאלון בנספח מספר 4
    - חולים וצרכני מזון ייעודי: הבטחת אספקת מזון יעודי (רפואי) לאוכלוסיית החולים והמטופלים הזקוקים להזנה מיוחדת באשפוז ובקהילה.
- קביעת סדרי עדיפויות: איתור והנגשת מזון לאיזורים אדומים תחילה
- קביעת הרכב סלי המזון המתאימים לתתי הקבוצות באוכלוסייה ויידוא חלוקת מזון בהרכב המומלץ [קישור להמלצה להרכב הסל](#).
- קבלת החלטה על פי שיקולים נרחבים, לגבי אופן חלוקת הסל כגון תלושי קניה, סלי מזון יבשים לחלוקה או מזון מבושל ומצונן
- עבודה מתואמת עם עמותות מקומיות לחלוקת מזון הוגנת ובריאה
- קביעת נוהל מסודר 'למלאי ברזל' ולטיפול בכל תקלה בתחום ההזנה של מזון רפואי ויעודי, כולל מערך תשתית לניהול ולשינוע מול המוסדות השונים, בשיתוף אגף התזונה
- פרטי הקשר עם תזונאיות בריאות הציבור במחוזות בנספח מספר 5
- אופן ההפצה המומלץ –
- אגף התזונה ממליץ על הפצת תלושי קניה או שווה ערך המותנים בקניית מזונות בהתאמה לאוכלוסייה ולהנחיות התזונתיות הלאומיות.
- מומלץ לנתב משאבים קיימים לטובת מערך חלוקת מזון כגון:
  - הפעלת הזכיינים למערך ההזנה בבתי הספר כך שסופק מזון לתלמידים ולמשפחותיהם הנמצאים בהסגר, הזכאים לפי חוק להזנה ו/או המאותרים באי בטחון תזונתי
  - החזרת המשאבים שהופנו להזנת ילדים בפנימיות בהסגר, לביתם
  - שינוע מזון שסופק במסגרות רווחה שונות שנסגרו, לביתם של המשתתפים במסגרת
  - חלוקת מזון או שווה ערך לאוכלוסיות שיאותרו בצורה עירונית כזכאים/זקוקים לתמיכה תזונתית
  - הקמת מערך הדרכה בתזונה בכל רשות (תזונאית עירונית), ליישום ההנחיות התזונתיות. הגדרת תפקיד התזונאית העירונית בנספח מספר 6
- הנגשת מזון באמצעות הזלת מחירים ושווקי איכרים - קיימים פערים בריאותיים בין שכבות האוכלוסייה. שכיחות הסוכרת לדוגמה עומדת על 25% בשכבות נמוכות לעומת 10% באוכלוסייה הכללית. על כן, קיימת חשיבות גבוהה ביותר להקפדה על הרכב סלי המזון המחולקים לנזקקים.

- דווקא האוכלוסיות המוחלשות זקוקות למזונות בריאים בכדי להימנע מהגדלת הפערים בתחלואה ובתמותה. בעת בה גדל היקף האוכלוסייה עם מיעוט בהכנסות, נדרש:
  - לקבוע מחירים שווים לכל נפש של מזונות המומלצים לצריכה בישראל לפי ההנחיות התזונתיות הלאומיות. ניתן ליישם זאת באמצעות תחרות מחירים של סל מזון בריא, ברמה המקומית או הכנסת מזונות לפיקוח או יצירת סל תחרותי תזונתי בריא לאומי בין המרכולים.
  - לאפשר שווקי איכרים תוך הורדת בירוקרטיה המקשה על התארגנותם.
  - להימנע ככל האפשר מסגירת שווקים למכירת תוצרת חקלאית
- חקלאות מקומית – אי הודאות לגבי הסכמי הסחר ותהליכי השינוע בתקופת קורונה מחייבים בחינה מעמיקה של המזונות המיובאים לישראל. יש לוודא שמזונות העומדים בבסיס ההנחיות התזונתיות, ימצאו בכמות מספקת לאורך זמן. מתוך כך מומלצים הצעדים הבאים:
  - קביעת מדיניות בין-משרדית לקידום חקלאות מקומית
  - עידוד חקלאות מקומית כך שיתבססו הגידולים הקיימים ואף יצמחו גידולים חדשים, לקבלת עצמאות באספקת מזון בסיסי בישראל, ללא תלות בארצות אחרות
  - רכישה מוגברת של מזונות בסיסי שאינם מיוצרים בישראל כגון חיטה וקטניות ועל ידי עידוד חקלאות מקומית
  - ביצוע הערכה קבועה, בזמן אמת, של מצב מאגרי אספקת מזון בישראל
- הכוונה למדיניות להבטחת בטחון תזונתי בעזרת חקלאות מקומית *בנספח מספר 7*. טבלה להערכת אחוזי יבוא של מזונות בסיסיים בישראל מובאות *בנספח מספר 8*. על בסיס טבלה זו יש לקדם החלטות ברמה לאומית ולהימנע מפגיעה בחקלאות ישראלית מקיימת המבטיחה את הביטחון התזונתי..
- תעסוקה והתנדבות - בני נוער ומובטלים יכולים לקחת חלק במערך ההגנה על הביטחון התזונתי הלאומי. שילובם באיתור, אריזה והפצה יחזק את תחושת השייכות שלהם ויספק תעסוקה ערכית התורמת לחברה ומונעת הדרדרות חברתית כתוצאה מהבידוד והשיעמום. לשם כך מומלץ:
  - הפעלה עירונית של מערך מתנדבים המבוסס על איתור נוער בסיכון וגיוסו למהלך
  - הטמעת תכניות לקידום בריאות הנוער, גם בעת קורונה, שיתוף תכנית 360 נוער בסיכון.
- תקשורת ודוברות לקידום אורחות חיים בריאים – תקופת ההסגר והבידוד נמצאה כמעלה שכיחות של אכילה לא בריאה. על הממשלה לדאוג לשיפור הרגלי האכילה באמצעות תקשורת ויצירת סביבה בה קל לצרכן לבחור בריא. לשם כך מומלץ:
  - סימון מזונות בסמלים הירוקים, [לפי המלצת משרד הבריאות](#) בשווקים, ברשתות ובאתרי האנטרנט. סימון כזה יכוון לקניה בריאה.
  - איסור על פרסום מזון מזיק לילדים ולבני נוער צריך לחול באופן מידי. [המלצות ועדת למניעת שיווק מזון מזיק בקישור זה](#). אגף התזונה ממליץ מניעת פרסום מזון מזיק מגיל 18 ומטה, להגנה על ילדים ובני נוער.
  - דוברות עירונית במגוון האמצעים העומדים לרשותה להטמעת מסרי התזונה הבריאה, בשיתוף תזונאית עירונית ותזונאיות בריאות הציבור במחוז
  - פיתוח מערכי דוברות מותאמי אוכלוסיות עם דגש על אוכלוסיה ערבית וחרדית

לסיכום

דאגה לביטחון תזונתי של אוכלוסיית ישראל חיונית לשם שמירה על החוסן הלאומי ובריאות כלל התושבים. על הממשלה לדאוג ברמת מטה ושטח לכך שלא ישארו אנשים ללא מזון מזין. חברה נמדדת בדאגה לחלשים שבה.

נתינת מענה לביטחון תזונתי כוללת:

- תכנון לאומי, הכולל ייצור מזון או יבוא (מזון ייחודי שלא ניתן לגדל בארץ, מזון רפואי ועוד) בכמות מספקת
- שמירה על שרשרת מזון בטוחה ושוויונית
- איתור מתעדכן של אוכלוסיות הזקוקות לתמיכה תזונתית
- סיוע כלכלי/ תזונאי או שווה ערך
- דאגה לכלל האוכלוסיות למתן מזון או שווה ערך
- הדרכה תזונתית ודאגה למצב התזונתי של הציבור
- תעסוקה לעוסקים בייצור מזון

4. עמדות השותפים לנושא הביטחון התזונתי

4.1 בטחון תזונתי – משרד החינוך

הצעות להתערבות של תכנית ההזנה הלאומית של משרד החינוך

תכנית ההזנה תספק מנה מבושלת יומית עבור ילדים באוכלוסיות מעוטות יכולת הזכאים לתכנית ההזנה למען ביטחונם התזונתי ובריאותם עד לביתם (במקרים של 'סגירת' רשות או מוסד) .

המנות יסופקו במהלך משותף של משרד החינוך בשיתוף משרד האוצר הבריאות משרד הבטחון משרד הרווחה והרשויות המקומיות באמצעות מינהלת ההזנה של משרד החינוך בדומה לגל הקורונה הראשון.

שיטת ההתערבות - לאור נסיון ההתערבות במרץ - אפריל להלך מתווה

1. אישור האוצר להפעלת המתווה המדיני שהוצע עם תשתית יצרני וספקי ההזנה של תכנית ההזנה במשרד החינוך.
2. משרד החינוך יפעיל את הזכיון עד לנקודת האספקה.
3. הכנת תפריט בריא בשיתוף המשרדים הרלוונטיים.
4. אספקה של מנות מבושלות קפואות כדי לשמור על בטיחות המזון ונהלים מובנים לזמן קורונה בהתאם להנחיות משרד הבריאות.
5. איתור אוכלוסיות ילדים נוספות [מובטלים חדשים וכד'] חלשות סוציאקונומית -שיתוף פעולה הדוק עם משרד הרווחה ומחלקות הרווחה ברשות.
6. הכנת רשימות לאספקה עד הבית וגם איסוף עצמי מנקודות החלוקה (חלקם היו באזור בבית הספר) - יאורגן ע"י מחלקות החינוך והרווחה.
7. תיאום נקודות אספקה והפצה ברשות.
8. אספקה : ארוחה מבושלת קפואה, ירקות , לחם - לפי מס' הנפשות בבית
9. קבלת משוב מן המשפחות – כל יומיים
10. הנחיות מדויקות להתנהלות עם המזון מהספקים לבתים.
11. שילוב פיקוד העורף בחלוקת הארוחות הן ביישובים בהסגר והן בתיאום עם רשויות. ושילוב של חבילות מזון יבש לשטח
12. בקרה יומיומית הן אצל הספקים והן בנקודות הקצה.
13. עדכון יומי מהרשויות כמויות והעדפות. משוב וייעול התהליך.

קביעת אוכלוסיות התלמידים מאותרות בסיכון לאי ביטחון תזונתי

תלמידים בבתי ספר וגנים שיסגרו (סגר מקומי של אזור או סגירת מוסד בשל איתור התפרצות בקרה תלמידים וצוותי חינוך)

1. תעדוף ינתן ל:

מוסדות חינוך אשר בתכנית ההזנה וסופק להם הזנה בכל השנה ונסגרו.
 אשכולות למ"ס 1-4

לפי בקשת רשות, הנהלת מוסדות החינוך, הסכמה / בקשה של ההורים
 נוער בסיכון שאינו במסגרת

2. החלוקה למשפחות תבצע בהתאם לרשימות שירוכזו במח' רווחה ברשויות

מקור התקציב – בהתאם להחלטת מדיניות

רשות/משפחה שתעדיף אספקת מזון אחרת יהיה ניתן לשקול: סל מזון קשיח – בעיקר מזון יבש תווי קניית לרכישת מזון בריא וכד'

רשמה: עינת בדיחי – אחראית ארצית תזונה ומזון – משרד החינוך.

5. נספחים

נספח מספר 1 – השפעת נגיף קורונה על תזונה וביטחון במזון/מסמך מדיניות של האומות המאוחדות, עיקרי הדברים

UNITED NATIONS: POLICY BRIEF: THE IMPACT OF COVID-19 ON
 FOOD SECURITY AND NUTRITION. JUNE 2020

תקציר ותרגום של עיקרי הדברים/ אבידור גינסברג אגף התזונה

https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/sg_policy_brief_on_covid_impact_on_food_security.pdf

- מגיפת הקורונה מכה בנו בזמנים של אתגרים עולמיים עצומים- עלינו להתמודד עם כל ממדי אבטחת המזון והתזונה בעת המשבר הזה. ההתמודדות עם משבר הקורונה דורשת מאתנו לעבוד יחד באופן חוצה מגזרים וגבולות, כדי להקל על ההשפעה המיידית של המגיפה ולעצב מחדש את מערכות המזון, כך שהן יוכלו לאפשר תזונה בריאה לכולם. כמו כן עלינו לעשות יותר כדי שייצור המזון והצריכה שלו יהיו בהלימה עם פיתוח בר קיימא.

- האמצעים שננקטים כעת כדי לשלוט על ההתפרצויות של המגיפה משפיעים כבר עתה על מערכת אספקת המזון העולמית. הגבלות על מעברי גבול, סגירת גבולות, והאטה של קציר התבואה בחלק מהמדינות גורמים לכך שמיליוני עובדים עונתיים נותרים ללא פרנסה וכן גורמים לגבלות של מעבר מזון לשווקים. מפעלי ייצור מזון נאלצים להיסגר במקומות שונים עקב התפרצויות של המגיפה בקרב העובדים. חוואים נאלצים להשמיד יבולים חקלאיים ותוצרת הלול והרפת, עקב ירידה בביקוש או בעיות באספקת הסחורות לשווקים. כתוצאה מכך אנשים רבים באזורים עירוניים נאבקים להשגת סחורה טרייה כמו ירקות, פירות, בשר דגים וחלב.
- השווקים העולמיים למוצרי תבואה בסיסיים נותרו עדיין יציבים בעקבות קציר מוצלח בשנת 2019. יחד עם זאת, מרבית אוכלוסיית העולם רוכשת את המזון בשווקים מקומיים- ביטחון תזונתי ותזונה נותרו עדיין מאוד פגיעים ורגישים לכל שיבוש באספקה.
- שיעורי אבטלה גבוהים, אובדן הכנסה ועליית מחירי המזון מקשים על רבים להשיג מזון. מחירי מזון בסיסי החלו לעלות בחלק המדינות בזמנים קשים, בהם לאנשים יש פחות ופחות כסף בכיסם.
- קיימים נתונים מדאיגים: עד להתפרצות המגיפה למעלה מ- 820 מיליון בני אדם כבר היו במצב של אי ביטחון תזונתי. הנתונים האחרונים מצביעים על כך שהביטחון התזונתי הוגדר כקריטי או גרוע מכך בקרב 135 מיליון בני אדם. מספר זה עלול להכפיל את עצמו עד סוף השנה! כמו כן מספר הילדים מתחת לגיל חמש הסובלים ממשקל נמוך לגיל (wasting) מגיע ל- 144 מיליון. מספר הילדים הסובלים מרזון קיצוני מגיע ל- 47 מיליון. מאות מיליוני ילדים אינם מקבלים כמות מספקת של מזון יומית ומגיפת הקורונה תביא לכך שהמספרים הללו יגדלו באופן משמעותי.
- כל ירידה בתוצר הלאומי הגולמי הגלובאלי בשיעור של אחוז אחד תתבטא ב- 700,000 ילדים נוספים הסובלים מרזון קיצוני. הנתונים הנ"ל מבטאים עלייה תלולה במספר האנשים הנמצאים בתת תזונה ואי ביטחון תזונתי בחודשים הקרובים.
- השחקנים לאורך כל שרשרת אספקת המזון מושפעים מהמגפה, בעיקר יצרנים ועסקים קטנים. זעזועים עולמיים עמוקים אשר נגרמים כתוצאה ממנה משפיעים על תזרים המזומנים והנזילות הפיננסית של יצרנים, עסקים קטנים ובינוניים עקב עיכובים בכושר הייצור, הגבלות השוק, הגבלות גישה, אובדן ההעברות, אבטלה ועלויות טיפול רפואי בלתי צפויות.
- בו בזמן שמדינות רבות מעניקות חבילות סיוע לאזרחים, יש לשים לב לנושא מערכות המזון. נקיטת אמצעים להקל על בעיות הנזילות של משקי בית ועסקים פגיעים יכולים אמנם להקל על ייצור מזון ועל נגישות למזון, אך יש להתאים את האמצעים למצב הנוכחי- קיימים הרבה "צווארי בקבוק" במערכת אספקת המזון ולא די במערכות סוציאליות בלבד. רכש ממשלתי והפצת סחורות ציבורית יכולה לסייע בתפקוד מערכת המזון והימנעות מאינפלציה במחירי המזון. יש לשים לב במיוחד לחקלאים

הקטנים ולמשפחותיהם, אשר מספרם מגיע למעל שני מיליארד מהאנשים העניים והפגיעים ביותר בעולם. יש לדאוג לפריסה מהירה של קרנות בינלאומיות כדי להתמודד עם המחסור בנזילות ולשיחורר המרחב הפיננסי. יש לארגן מחדש את המרחב הפיסקאלי עבור מדינות רבות, בעיקר אלה התלויות בסחורות ובתיירות.

- מגיפת הקורונה פרצה דווקא בזמנים בהם מערכות אספקת המזון והביטחון התזונתי נמצאים תחת לחץ- בעקבות סכסוכים בין מדיניים, אסונות טבע, שינויי אקלים והתרבות מזיקים כדוגמת הארבה: כך למשל מערכות אבטחת המזון במזרח אפריקה נפגעו קשות בעקבות שינויי אקלים ונזקים קשים של נחילי ארבה. משבר הארבה הגרוע מזה עשרות בשנים מאיים על שטחי גידול עצומים.
- מגפת הקורונה מדליקה נורות אדומות לגבי הצורך הדחוף שלנו לשנות את מערכות המזון בכל העולם: מערכות המזון העולמיות כיום תורמות כשליש מכל פליטות גזי החממה ותורמות להפסד עצום של המגוון הביולוגי. קיים צורך קריטי לחשב מחדש ובמהירות כיצד אנו מייצרים, מעבדים, משווקים וצורכים את המזון שלנו וכיצד אנו נפטרים מהפסולת שאנו מיצרים. אנו נמצאים במקום אשר יכול לשמש לכולנו כנקודת מפנה חשובה לאיזון מחדש של מערכת המזון ולהפוך אותן לברות קיימא.
- להלן שלושה צעדים שיש לבצע- בטווח המיידי, בטווח הקרוב ובשלב הביניים. צעדים אלה שלובים זה בזה ותומכים האחד בשני, מפני שהם מביאים בחשבון את כל המימדים הנחוצים שתוארו לעיל:
  1. צעד ראשון: יש להתגייס להצלת חיים ולהצלת פרנסתם של אנשים, כאשר יש להתמקד במוקדי הסיכון הקריטיים ביותר: אמנם אין בידנו עדיין אפשרות לנבא מהן ההשפעות המדויקות של התפתחות המשבר, אך נוכל להתמקד באוכלוסיות הרגישות ביותר. עלינו לפעול באופן מתמיד ולתמוך באנשים אשר נמצאים בצרה: עלינו להשקיע פעולות הכוללות אשר ישפרו את התגובה שלנו בעיתות משבר כעת ובעתיד:

- ✓ לשמור על מזון לצרכים הומניטריים קריטיים, על הפרנסה ועל הסיוע התזונתי לקבוצות הפגיעות באוכלוסייה- קבוצות אשר צפוי כי הן הפגיעות ביותר להשפעות משבר הקורונה.
- ✓ להצהיר על כך שייצור מזון, שיווקו והפצתו הם שירותים בסיסיים בכל מקום, תוך כדי כך שאנו מבטיחים הגנה על העובדים בתחום. כמו כן עלינו להבטיח כי מסדרונות המסחר יהיו פתוחים בתוך המדינות וביניהן, כדי לאפשר את התפקוד של כלל מערכות אספקת המזון.
- ✓ להרחיב את מערכות הבקרה על אספקת המזון בזמן אמת, כדי לקבל נתונים מדויקים ומשופרים, לאמוד את ממדי התפתחות המגיפה ולהבין טוב יותר מי האנשים אשר סובלים מרעב ומת תזונה והיכן הם נמצאים.

- ✓ להבטיח אספקה של חבילות סיוע לאנשים הפגיעים ביותר, ובכלל זה להגיע לצרכים הנזילים של יצרני מזון קטנים ובכפרים, שם נמצאים במרבית המקרים נשים וילדים. יש לעשות זאת תוך תיאום ברמה הבינלאומית.
2. צעד שני- יש לחזק את מערכות ההגנה הסוציאלית לתזונה: בהתחשב בהשפעות הסוציו-אקונומיות של המגיפה, מערכות ההגנה הסוציאליות יהוו את עמוד התווך של מאות מיליוני אנשים למשך כל פרק הזמן של המגיפה ואולי אף מעבר לכך:
- ✓ מערכות הסיוע למזון ולתזונה צריכות להיות בלב העשייה של המערכות הסוציאליות כדי להגן על הגישה למזון עבור האנשים הפגיעים ביותר: הדבר מתבצע על ידי הגברת כושר הקנייה של אנשים אלה, ובמידת הצורך על ידי אספקת מזון ישירה באמצעות תכניות ממשלתיות או קהילתיות.
- ✓ יש לחזק את תגובת מערכת הבריאות לטיפול התזונתי כדי להבטיח את ההמשכיות של שירותי התזונה, במיוחד בשלבי הזיהוי המוקדם של מצבי תת תזונה חמורה בילדים ובנשים הרות בקהילה.
- ✓ יש להגן על הקבוצות הפגיעות ביותר ועל הנשים, אשר ממלאות תפקידי מפתח בניהול משקי הבית ובשירותים חיוניים אחרים. כמו כן יש לתמוך בילדים אשר אין להם כבר גישה לארוחות במסגרת בית הספר.
- ✓ יש לפתח תכניות הגנה סוציאליות ולהתמקד בנושא התזונה- בהתאם למצבים השונים, למשל מתן מזומנים, שוברים לרכישת מזון או חלוקת מזון במטרה להנגיש תזונה מגוונת, מאוזנת ובריאה.
3. צעד שלישי- יש להשקיע בפיתוח עתיד בר קיימא: השקעה מואצת בתוכניות פיתוח מערכות מזון בר קיימא צריכה להיות עמוד התווך של התגובה לקורונה. המטרה היא להשפיע מיידית על קיום ושיפור אפשרויות הפרנסה, תוך בניית מערכות מזון ברות קיימא וידידותיות לאדם ולסביבה. השקעה שכזו במהלך משבר הקורונה ואחריו תאפשר בניית מערכת, אשר תהייה עמידה יותר ומוכנה טוב יותר למגיפות הבאות. הדבר יבטיח הגנה טובה יותר על האוכלוסייה. היעד הוא מערכת מזון אשר תהייה מושתתת על איזון בין צרכי אוכלוסיית העולם לבין גבולות המשאבים שיש לכדור הארץ. יש למנף את התהליך הזה אשר יביא ליצירת עולם מאוזן יותר, בר קיימא, באמצעות צעדים אשר יכללו את הנקודות הבאות:
- ✓ לשנות את מערכות אספקת המזון- כך שהן תוכלנה לתפקד טוב יותר באיזון עם הטבע והאקלים.

- ✓ להניח את היסודות לשיקום, הבראה ושינוי של מערכת המזון- שתהייה עמידה יותר כנגד מגיפות ומשברים ותהייה ירוקה לעולם, לאדם, לסביבה גם יחד.
- ✓ לנצל את ההזדמנות של פיסגת המזון העולמית אשר אמורה להתקיים בשנת 2021- כולל התהליכים המוקדמים לקראת הפיסגה, שיפור התקשורת בין סקטורים שונים אשר אחראים על מיגור הרעב ומצבי תת התזונה ושיפור הבריאות והשלמות של האנושות וכדור הארץ.

נספח מספר 2 - רשימת המזונות הבסיסיים, החיוניים לבריאות האוכלוסייה

הגדרת המזונות החיוניים לביטחון תזונתי מתבססים על : [ההנחיות התזונתיות הלאומיות](#) המכוונות את האוכלוסייה לאכילה בריאה ובכך לתרום לחוסן גופני מפני תחלואה וסיבוכיה. ההנחיות התזונתיות לישראל מבוססות על העקרונות הבאים:

- עיקר התפריט מבוסס על מזון שמקורו בצומח, למשל- ירקות ופירות, דגנים מלאים, קטניות ואגוזים, בשילוב כמויות קטנות יותר של מזונות מהחי, למשל- עוף דגים ביצים ומוצרי חלב
- קטניות בשילוב דגנים מלאים ואגוזים מהווים תחליף מזין ומקיים לבשר ולעוף
- הקפדה על גיוון סוגי המזונות, טריות התוצרת ועונתיות
- חשיבות הצריכה של מזון מקומי ומתוך כך עידוד החקלאות ישראלית והכלכלה
- בישול ביתי של מזון מחומרי גלם טבעיים
- הימנעות מצריכת מוצרים אולטרה-מעובדים, למשל חטיפים, שתייה ממותקת, ממתקים, ארוחות מוכנות. צריכת מוצרי מזון אולטרה-מעובדים פוגעת בבריאות מעלה סיכון לתחלואה חריפה וכרונית ופוגעת בקיימות
- שתיית מי ברז

להלן רשימת המזונות הבריאים החיוניים לביטחון תזונתי

1. מים בטוחים לשתיה- ובעיקר מי ברז החיוניים בכל עת, קל וחומר בעת חירום
2. מגוון ירקות עונתיים ומקומיים
3. מגוון פירות עונתיים ומקומיים
4. דגנים מלאים למיניהם כגון: אורז /חיטה/ פסטה
5. לחם מדגן מלא / פיתות
6. קטניות למיניהם
7. אגוזים/ שקדים למיניהם
8. זרעים למיניהם (כגון שומשום)- טחינה
9. שמן זית
10. שמן קנולה
11. אבוקדו
12. שמנים נוספים למיניהם
13. חלב ומוצריו ותחליפיו כגון חלב סויה, טופו ושאר מוצרי סויה
14. יוגורטים
15. ביצים טריות
16. עוף גולמי
17. דגים גולמיים

אגף התזונה

Nutrition division

**משרד
הבריאות**
לחיים בריאים יותר

18. בשר בקר – במידה
19. רסק עגבניות
20. קמח ללא גלוטן
21. תרכובת מזון לתינוקות- תמ"ל וכן תכשירי מזון ייעודי לתינוקות (פורמולות)

נספח מספר 3 – אוכלוסיות בסיכון לאי בטחון תזונתי ואחריות לאומית לביטחונם

אוכלוסיה בסיכון	משרד מתכלל	הובלה	פרטי קשר
קשישים	משרד הרווחה	מחוזות הרווחה (הפניה לאתר עם פרטי הקשר של המחוזות השונים)	לשכות הרווחה בערים (קישור לאתר עם פרטי הלשכות השונות)
ילדי מועדוניות רווחה ומשפחותיהם			
נערים ונערות בסיכון ששהו בבתי חמים			
משפחות מרובות ילדים בהן חזרו ילדים מפנימיות			
נכים עריריים בגיל מבוגר			
תינוקות ונשים הרות במשפחות מעוטות יכולת			
מובטלים בעקבות המצב			
אחרים			
נשים יחידניות			
עובדים בשכר יומי שאינם עובדים כרגע			
דיירים נפגעי נפש במסגרות דיור מוגן ובמסגרות סמך	משרד הבריאות	חיבור לתשתית של הרווחה	רונית דודאי שיקום נפגעי נפש
משפחות שהוכרו לפי חוק לקבלת הזנה בבית הספר ובגנים	משרד החינוך	חיים הלפרין, מנהל היחידה לתכניות משלימות למידה במשרד החינוך	עינת בדיחי – אחראית ארצית תזונה ומזון משרד החינוך

אגף התזונה

Nutrition division

**משרד
הבריאות**
לחיים בריאים יותר

	דינה דומיניץ, מחלקת סיוע למהגרי עבודה	משרד המשפטים	אוכלוסיות מיעוטים: מהגרי עבודה ופלסטינים שמנועים מלחזור לביתם
--	---	--------------	--

נספח 4 - שאלון לביטחון תזונתי בעיר

מגפת הקורונה הציבה אתגרים תזונתיים רבים, רבים מצאו את עצמם ללא עבודה ופרנסה וחלק מהאנשים חוששים לבצע קניות מחוץ לבית ולכן אנו ברשות המקומית רוצים לסייע כך שלא תסבלו ממחסור תזונתי. אם אתה זקוק לעזרה בקבלת סל מזון או שווה ערך/ טיפול תזונתי/ עזרה בהבאת מזון הביתה אנא מלא את הטופס הבא על מנת שנוכל להתאים עבורך את העזרה האופטימלית

2. האם פנית בעבר לרווחה? כן/לא

3. האם אתה זקוק לטיפול/יעוץ תזונתי על ידי תזונאית, כן/ לא

4. פרטי התקשרות לצורך סיוע: ת.ז. _____ טל נייד _____

5. כתובת: רחוב _____ מס בית _____ קומה _____ שם הישוב _____

_____ מיקוד _____

6. תאריך לידה- _____

7. האם את/ה? 1. חי בזוגיות 2. מתגרר לבד

8. האם יש אנשים נוספים החיים איתך באופן קבוע בדירה? 1. כן 2. לא

9. מה מספר המבוגרים החיים בדירה כולל אותך? _____ מה מספר ילדים מתחת לגיל 18

_____?

10. האם אתה מקבל מזון מבושל/ סל מזון/תלושי מזון/ אחר? כן/לא, אם כן ציין

_____ מהיכן?

11. האם היית מעדיף לקבל? 1. מזון מבושל ומצונן 2. תלושי מזון 3. סל מזון (מצרכים יבשים) 4. פירות

וירקות 5. רק סיוע בהבאת מזון לביתך ללא מימון.

12. האם אתה מסוגל להכין ארוחה בעצמך מחומרי גלם? 1. כן 2. לא

13. האם יש קרוב משפחה או מטפלת שיכולים לעזור לך להכין אוכל? 1. כן 2. לא

14. האם את/ה נייד או שיש לך קרוב שיכול לעזור לך לקחת מזון מנקודת חלוקה? 1. כן 2. לא

15. האם יש מגבלה תזונתית כגון אלרגיה/ צליאק? 1. לא 2. כן 3. אם כן פרט _____

16. לכמה זמן את/ה מעריך/ה כי תזדקק/י לעזרה התזונתית? 1. תמיד, גם לפני התפשטות הנגיף הייתי

זקוק/ה 2. עד התאוששות המשק וחזרה לתעסוקה רגילה 3. עד שהילדים יחזרו למסגרות

החינוכיות 4. עד היציאה מהבידוד 5. אחר פרט _____

מדד לאי ביטחון תזונתי:

לצורך מיפוי אי הביטחון התזונתי הקיים בישראל ולצורך היערכות הרשות המקומית וניצול נכון של המשאבים, מקובל להשתמש בספרות בשאלון הנותן מדד לאי ביטחון תזונתי, אנא מלא את השאלון.

השאלות הבאות מתייחסות לצריכת אוכל בביתך ב-3 חודשים האחרונים, ואם היה לך כסף מספיק כדי לקנות את האוכל הדרוש.

להלן שני משפטים המתארים מצב המזון בבית. נא הגד/ידי אם המשפט שקראת הוא לרוב נכון, לפעמים נכון או בכלל לא נכון לך או לבני ביתך האחרים בשלושת החודשים שעברו.

1. המשפט הראשון: "האוכל שקניתי או קנינו לא הספיק, ולא היה לנו כסף כדי לקנות יותר אוכל".

1. לרוב נכון
2. לפעמים נכון
3. בכלל לא נכון
4. לא יודע/ת
5. מסרב/ת לענות

2. המשפט השני " לא היה לנו מספיק כסף לאכול ארוחות מאוזנות".

1. לרוב נכון
2. לפעמים נכון
3. בכלל לא נכון
4. לא יודע/ת
5. מסרב/ת לענות

3. ב-3 החודשים האחרונים, האם את/ה או אחרים בבית צמצמו בגודל הארוחות או דילגו על ארוחות מחוסר כסף לקנות מזון?

1. כן
  2. לא
  3. לא יודע/ת
- צבור תאריך 5**

4. מסרב/ת לענות

4. באיזה תדירות זה קורה?

1. כל הזמן

2. שבועיים כן, שבועיים לא

3. רק שבוע אחד או שבועיים במשך 3 החודשים האחרונים

4. לא יודע/ת

5. האם ב-3 החודשים האחרונים, אכלת פחות ממה שרצית כי לא היה מספיק כסף כדי לקנות אוכל?

1. כן

2. לא

3. לא יודע/ת

4. מסרב/ת לענות

6. האם ב-3 החודשים האחרונים, היית רעב/ה ולא אכלת, כי לא היה לך מספיק כסף לקנות אוכל?

1. כן

2. לא

3. לא יודע/ת

4. מסרב/ת לענות

הוראות לדירוג- סדר עדיפות לחלוקת המשאבים :

- משקי בית המקבלים ציון אפס או אחד מסווגים כבעלי ביטחון תזונתי.
  - משקי בית המקבלים ציון 2-4 מסווגים כבעלי חוסר ביטחון תזונתי ללא רעב.
  - משקי בית המקבלים ציון 5 או 6 מסווגים כבעלי חוסר ביטחון תזונתי עם עדות לרעב.
- יש להתחיל עם משקי הבית המקבלים ציון 5-6**

אופן קידוד הציון:

שאלות 1 ו-2 מקבלות ציון חיובי אם התשובה היא (1) לרוב נכון, (2) לפעמים נכון. מקבלות ציון שלילי כאשר עונים (3) בכלל לא נכון.

שאלות 3,5,6 מקבלות ציון חיובי אם התשובה היא (1) היא כן, וציון שלילי אם התשובה (2) לא.

שאלה 4 מקבלת ציון חיובי היא התשובה היא (1) כמעט כל חודש, (2) חודשים כן, חודשים לא.

מקבלת ציון שלילי אם התשובה היא (3) רק חודש אחד או חודשיים במשך השנה או (X) השאלה לא נשאלה בגלל תשובה שלילית או חסרה בשאלה מספר 3.

דרך התמודדות עם ערך חסר (לא יודע או לא מסכים לענות): אם מעל שלושה פריטים חסרים, משק הבית מוגדר כחסר מידע. במידה וענו בתשובה כלא יודע או מסרב לענות, מתייחסים לתשובה כשלילית.

הנחיות לביצוע

1. במידה ויצא לך ציון 2 ומעלה אנא פנה למוקד העירוני 1 בטלפון _____ במייל _____
2. במידה ואתה זקוק לסיוע בהבאת מזון אנא פנה למוקד 2 בטלפון _____ במייל _____
3. במידה ואתה זקוק לטיפול תזונתי מקצועי בבקשה פנה לרופא המשפחה ובקש הפניה לטיפול תזונתי.

נספח מספר 5 – פרטי קשר עם תזונאיות בריאות הציבור

שם הדיאטנית	טלפון	תיאור תפקיד	פלאפון	דוא"ל
טל דגן	02-5314885	מחוז ירושלים	054-4532450	tal.dagan@lbjr.health.gov.il
יעל ענבר ברנדווין	08-6263529	מחוז דרום	050-6243336	Yael.inbar@bsh.health.gov.il
איריס בחר	08-9181203	נפת רמלה	050-6243650	Iris.Bahar@rml.health.gov.il
עינת אופיר	03-5634722	מחוז ת"א	050-6265305	Einat.ophir@telaviv.health.gov.il
קרן ברכיהו	03-9051852	נפת פתח תקוה	052-6133867	Keren.Brachjahu@pth.health.gov.il
גוואהייר אגבריה	04-6240817	מחוז חיפה	050-6242050	jawaher.agbaria@lbhaifa.health.gov.il
שני ברזילאי	04-6557222	דיאטנית מחוזית, מחוז צפון	050-6243790	shani.barzilay@zafon.health.gov.il
עינת לב ארי	04-6557901	מחוז צפון	050-7760128	einat.levari@zafon.health.gov.il

ניתן לפנות לכרמית ספרא, סגנית מנהלת האגף לתזונה, בכל נושא בתחום זה:
פלאפון: 0584007255
מייל: carmit.safra@moh.gov.il

נספח מספר 6 – הגדרת תפקיד התזונאית העירונית

בעת הזאת במיוחד חשוב לחזק את התזונה הבריאה של האוכלוסייה בשטח, אנו ממליצים שבכל רשות או באשכול תהיה תזונאית עירונית. כיום ישנן רשויות שמעסיקות תזונאית עירונית והשפעה על המדיניות התזונתית הבריאה בעיר הן במרכזי הספורט, במרכזי יום לקשיש, בצהרונים, קייטנות, אירועים ובמקומות העבודה הינה עצומה. רשויות אשר זכו להעסיק תזונאית עירונית מצליחים לקדם תזונה בריאה ועל ידי כך למנוע תחלואה כרונית בעתיד ולסייע לחוסן הבריאותי העכשווי.

יתרונות בתזונאית אשכול/רשות/עיר:

- זיהוי הצרכים התזונתיים מקומיים והכוונת משאבים לפעילויות התערבות מותאמות
- חיזוק הביטחון התזונתי של אוכלוסיות בסיכון ובכלל
- חיזוק החוסן היישובי התזונתי
- אסיפת מדיניות תזונתית מהרמה הממשלתית לרמת הישוב והפרט בהתאם למדיניות אפשרי בריא בעיר
- העברת מסרים אחידה ויצירת שפה בריאותית משותפת
- ריכוז עבודת הדיאטניות העירוניות באשכול – איגום ויעול עבודות הדיאטניות
- ציר קשר בין האגף לתזונה – מדיניות תזונתית – לבין האזור ופרטיו
- תמיכה בפעילויות תקשורתיות לקידום תזונה בריאה באשכול/עיר/רשות
- מתן שירות תזונתי, אזורי, לכל הנדרש
- ריכוז תחום ההזנה בבתי הספר ובגנים שבתחום פעילות התזונאית - ייעוץ למפעילי מפעלי ההסעדה, וידוא עמידה בחוק, קשר עם הפיקוח התזונתי
- מתן אפשרות להעסקת תזונאית באשכולות של רשויות קטנות

מדדי תוצאה-

- יישום תזונה בריאה בכל מדיניות ברמה איזורית
- שיפור בהרגלי האכילה בקרב תושבי האזור
- שיפור במודעות הציבור להשפעת התזונה על הבריאות
- שיפור ההענות לטיפולים תזונתיים
- קידום פעילויות לקידום תזונה בריאה באזור
- מתן שירותים תזונתיים ברמה אזורית
- יישום מדיניות לקידום תזונה בריאה כגון סימון מזונות מתאימים בסמל ירוק בשווקים
- הגברת מודעות לזכות למזון בריא
- שיפור דפוסי אכילה
- הורדת תחלואה כרונית הנגרמת מתזונה לא בריאה (סוכרת, מחלות לב וכלי דם השמנה ועוד)

חיבור למטרות אסטרטגיות לאומיות-

- הפחתת תחלואה כתוצאה ממודעות ושיפור בהרגלי אכילה. אלו עומדים בבסיס התוכנית הלאומית 'אפשרי בריא' ושיפור החוסן התזונתי הלאומי

אגף התזונה

Nutrition division

**משרד
הבריאות**
לחיים בריאים יותר

- צמצום פערים בריאותיים בין הרשויות
- תזונה בריאה ב 1000 הימים הראשונים
- שיפור הסטטוס התזונתי באוכלוסייה הקשישה

נספח מספר 7 – הרחבה בנושא מדיניות לקידום תוצרת חקלאית מקומית

דאגה לאספקת מזון לביטחון תזונתי, צריכה להתבצע במקביל במספר דרכים

- א. מיפוי המזונות הרלוונטיים הגדלים בישראל ועידוד גידולם.
- ב. בחינת יציבות ארצות היבוא והסכמי הסחר איתם בעת פנדמיה, משבר בטחוני ומשבר אקלימי ומציאת חלופות בהתאם.
- ג. יוזמה לאומית לגידול מקומי ישראלי של מזונות חיוניים שאינם גדלים בישראל כיום כגון קטניות ודגנים ודרכי גידול חדשניות ומתן תמיכה בחקלאות מקומית/ עירונית ועידוד צעירים לעבוד בחקלאות ועוד.
- ד. קידום תעשייה וחקלאות מקומית, המקדמת יצור חומרי גלם לתעשיית המזון.

בדיון שנעשה, בתקופת התפרצות נגיף קורונה, בין משרדי הכלכלה, החקלאות, הבריאות וצה"ל, הוחל בתהליך בחינת הנושאים הנ"ל. בתהליך הניתוח שהחל, נלקחו בחשבון רשימת מזונות לביטחון תזונתי, כפי שהגדיר אגף התזונה ומצגים בסעיף 1, ואף מוצרים הנצרכים ברמה גבוהה, לפי משרד הכלכלה. אלו האחרונים הנם מוצרים שאינם חלק מהביטחון התזונתי. יש לוודא סדרי עדיפויות בריאים לביטחון התזונתי ביבוא במצבי חירום.

הגישה האירופית דוגלת בחיזוק החקלאות המקומית⁵

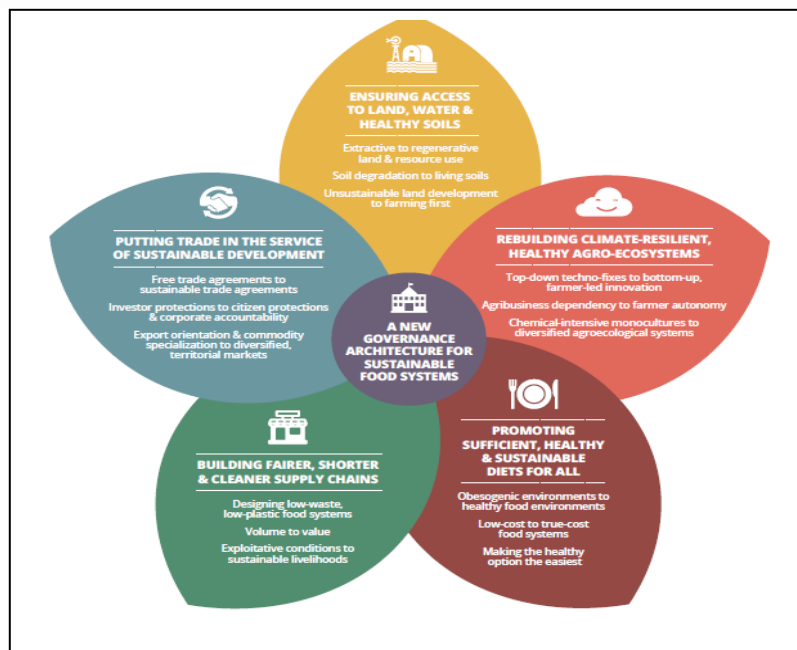
חמישה עקרונות מובילים:

- א. זמינות לאדמה, מים, חקלאים צעירים
- ב. אקוסיסטם לחקלאים ששומר על הקיימות וחוסן אקלימי
- ג. קידום מזון מספיק ובריא הכולל ביטחון תזונתי ובטיחות מזון
- ד. בניית שרשרת מזון קצרה הוגנת ונקיה
- ה. קידום סחר הוגן ומקיים ובריא ותיירות חקלאית

עיצוב המדיניות של ידי שת"פ בינמשרדי:

- עיצוב המדיניות של ידי שיתוף פעולה בינמשרדי רחב
- גישור של מדיניות: מטרת רחבות של ניהול שרשרת המזון לקידום תזונה בריאה
- גישור למשרדי ממשלה: שיתוף פעולה ברמות המקומיות
- ביטחון תזונתי ומחירי מזון: הורדת מחירים נסתרים, כך שישתלם ליצר מזונות מקיימים ובריאם
- יצירתיות בפרדיגמות: מיקוד בחדשנות טכנולוגית ארגונית ותהליכית- אגרואקולוגית
- פרדיגמה בעלת חוסן (Resilience) – בניית שרשרת מזון בעלת חוסן, אגרואקולוגית, מגוונת ובעלת ערך

נספח מספר 8 - טבלת מזונות בסיס מול ארצות מוצא ויציבות השוק (נדרש להשלים)

בכדי לבחון את מצב הביטחון התזונתי, ולקבוע סדרי עדיפויות בגידול מקומי ובייבוא, יש לבחון את פרטי המזונות השונים מול ארץ המקור היום, מידת יציבות השוק דרכה, תחליפים מתאימים, ואחוז היבוא והיצוא של כל מזון. להלן טבלה המציגה אסיפת נתונים מתאימה:

יחידות באלפי טון, למעט ביצים (מיליוני יחידות)

חלופות תזונתיות	יציבות יבוא	אחוז ייצור מקומי מסך התצרוכת	סה"כ אספקה לצריכה מקומית *	ק"מ לשוק המקומי	מיובאת	מזונות בקבוצה	
		4%	1,929	82.2	1,846.7	אורז+חיטה כולל חיטה להזנת בעלי חיים	דגנים
						חיטה	
						שיפון	
						שעורה	
						קוסמת	

חלופות תזונתיות	יציבות יבוא	אחוז מסך התצרוכת מקומי ייצור	סה"כ אספקה לצריכה מקומית *	כמות ייצור מקומי המשוק המקומי	כמות מיובאת	מזונות בקבוצה דוחן	
						תירס	
						שיבולת שועל	
		81%	59	47.8	11.1	שיבולת שועל וגריסי פנינה	
						קינואה	
						שעועית לבנה	קטניות
		74%	49	36.3	12.9	חמוס	
		72%	17	12.5	4.9	אפונה	
		0%	8	0.0	8.2	עדשים	
		20%	2	0.4	1.6	פול סויה	
		79%	30	23.5	6.2	שמן זית קנולה	שמן
		88%	46	39.9	5.7	סויה	
						מלך	אגוזים
						פקאן	
						שקדים	
						אגוזי אדמה	

חלופות תזונתיות	יציבות יבוא	אחוז ייצור מקומי מסך התצרוכת	סה"כ אספקה לצריכה מקומית *	כמות ייצור מקומי המשווק לשוק המקומי	כמות מיובאת	מזונות בקבוצה	
		14%	35	5.1	30.3	אגוזים כללי נתוני 2017, כמעט כל הייצור המקומי הוא שקדים כאשר היבוא כולל סוגי אגוזים נוספים. מידת האספקה העצמית בשקדים כ- 60%	
						זרעי פשתן	זרעים
						זרעי חמנית	
						שומשום	
						סוכר	סוכר
		97%	257	248.5	8.4	תפוחי אדמה	ירקות
		87%	203	175.6	27.0	עגבניות	
						שומר	
						פטריות	
		97%	51	49.8	1.4	כרוב	
						כרובית	
						קולורבי	
		73%	112	81.2	30.8	בצל	

חלופות תזונתיות	יציבות יבוא	אחוז מסך התצרוכת מקומי ייצור	סה"כ אספקה לצריכה מקומית *	כמות ייצור מקומי המשוק המקומי	כמות מיובאת	מזונות בקבוצה
		37%	9	3.2	5.4	שום
						חציל
						חסה
		78%	44	34.5	9.5	בטטה
		100%	90	89.4	0.4	גזר
						קישוא
						סלק אדום
						צנון
						צנונית
		94%	108	101.3	6.7	מלפפונים
		99%	92	91.6	0.6	פלפל
						ירקות קפואים
						ירקות מיובשים
						תמרים
						תאנים
		100%	79	78.8		אבוקדו
						גויאבה
						מנגו
		100%	50	49.8		תפוז

חלופות תזונתיות	יציבות יבוא	אחוז מסך התצרוכת מקומי ייצור	סה"כ אספקה לצריכה מקומית *	כמות ייצור מקומי המשווק לשוק המקומי	כמות מיובאת	מזונות בקבוצה	
						קלמנטינות וקליפים נוספים	
						אשכולית	
		100%	68	68.0		לימון	
						ענבים	
						מלון	
						אבטיח	
		78%	142	111.0	30.8	תפוח	
		75%	35	26.0	8.6	אגס	
						משמש	
						דובדבנים	
						אפרסקים ונקטרינות	
						שזיפים	
						קיווי	
						רימון	
						אפרסמון	
						זיתים	
						פפיה	
		100%	135	135.0		בונה	
		100%	422	421.9	0.5	עוף	עוף
						הודו	
		43%			77.4	בקר לשחיטה -	בקר וצאן

תזונתיות חלופות	יציבות יבוא	אחוז מסך התצרוכת מקומי ייצור	סה"כ אספקה לצריכה מקומית *	מקומי ייצור המשוק המקומי	מיובאת	מזונות בקבוצה	
			137	59.4		עגלים	
						כבשים ועיזים	
						דגים טריים	דגים
						דגים קפואים	
						דגים מצוננים	
		10%	57	6.0	51.2	אמנון	
		92%	1,746	1,607.5	138.4	חלב ניגר ומוצרי חלב, גבינה לבנה, גבינה צהובה, קוטג' ויוגורט עיזים	חלב
						חלב סויה	תחליפי חלב
						טופו	
		71%	8	5.9	2.4	חמאה	חמאה
						מספוא	מספוא
		88%	2,294	2,026.7	267.0	ביצים טריות בקליפתן	ביצים
		64%	5	3.5	2.0	דבש טבעי	דבש
						פסטה	מוצרי

חלופות תזונתיות	יציבות יבוא	אחוז ייצור מקומי מסך התצרוכת	סה"כ אספקה לצריכה מקומית *	כמות ייצור מקומי המשווק לשוק המקומי	כמות מיובאת	מזונות בקבוצה	
							מזון**
						שמרים ללחם ולחמניות	
						לחם מדגן מלא	
						לחם ללא גלוטן	
						חברה מיצור מקומי מטרנה שלב 2 ו 1	תמ"ל
						חברות מחול"ל שלב 2 ו 1 סימילאק / נוטרילון	

* יציבות שוק – אפשר להגדיר לפי מדד ריכוזיות ביבוא

הערה: כדאי להרחיב את היריעה לאספקטים נוספים, כגון אריזות וזרעים לשתילה. ניתן להוסיף שורות או טבלה נפרדת למזון ארוז מראש.

- ¹ 2020 Global Nutrition Report: Action on equity to end malnutrition. Bristol, UK: Development Initiatives
- ² United Nations: Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Food Security and Nutrition JUNE 2020
- ³ Rural youth and the COVID-19 pandemic. FAO 2020
- ⁴ Advancing equity, equality and non-discrimination in food systems: Pathways to reform. *United Nations System Standing Committee on Nutrition News* 2018
- ⁵ Towards a common food and policy for the European Union; 2019

נספח מספר 9: מסמך סיכום דיון משותף והצעת מודל עבודה לבטחון תזונתי בישראל / 2.7.2020

בשיתוף משרד הרווחה, משרד החקלאות, משרד הכלכלה, המועצה לבטחון תזונתי, שלטון מקומי, משרד המשפטים, פיקוד העורף, ביטוח לאומי, אגף התזונה ושירות המזון במשרד הבריאות

רקע:

לאחר ההתפרצות הראשונה של נגיף קורונה התקיים שיח משותף בין מגוון הגורמים שפעלו למען הביטחון התזונתי של אזרחי ישראל בעת הזו

תוכן העניינים במסמך:

1. הצעת כיווני פעולה מתכללים
2. רשימת המשתתפים בדיון
3. פירוט הנקודות העיקריות שעלו בדיון

1. כיווני הפעולה המוצעים הנם:

בטחון תזונתי הוא צו השעה. נדרשת עבודה משותפת בין משרדית לביסוס מדיניות מגנה ומונעת	
א. הקמת ועדה משותפת, בין משרדית	מסגרת
ב. קידום חוק לביטחון תזונתי	רגולטורית
ג. כתיבה משותפת של נוהל עבודה מתכלל	
ד. עבודה בשיתוף פעולה בין הגורמים הרלוונטיים	

מודל עבודה משותף	א. קביעת נהלים לאספקת מזון, כולל אפיון המזונות המתאימים לחלוקה לפי אוכלוסיה, בהתאם להנחיות התזונתיות ולמדיניות בטחון תזונתי הקצאת משאבים מצד משרד האוצר והכלכלה לאספקת מזון או שווה ערך לנזקקים
	ג. התאמת הנהלים לאוכלוסיות מיוחדות
	ד. קביעת מערך הפצה יעיל והקצאת משאבים עבורו כדוגמת WIC, או meal on wheels
	ה. הפצת הנהלים/ יישום בעזרת השלטון המקומי
	ו. אספקת מזון, תלושים בהתאם לנהלים שנקבעו
	ז. הטמעת מדיניות תזונתית בעיר
	ח. תמיכה במהלכים התזונתיים ברמה המחוזית והעירונית בסיוע תזונאיות מחוזיות ועירוניות/שרותי רווחה ועוד
	ט. מערך תקשור לאזרח וחינוך התלמיד לחשיבות התזונה הבריאה
	י. הערכה ובקרה

2. פירוט המשתתפים בדיון:

- א. משרד הרווחה: ציפי נחשון, ד"ר שגית ארבל אלון, סיגל ישראלי, סיגי אברבנל, שושי אספולר (משה שוקרון), אורלי מנזלי וניר קידר לא יכלו להצטרף)
- ב. משרד החקלאות: אורי צוק בר, ד"ר יעל קחל
- ג. משרד הכלכלה: יפעת ענבר (לא יכלה להצטרף)
- ד. משרד החינוך – עינת בדיחי
- ה. משרד המשפטים, סיוע למהגרי עבודה – דינה דומיניץ
- ו. פיקוד העורף – ד"ר אורי לוי
- ז. שלטון מקומי – עינת פלינט
- ח. מועצה לבטחון תזונתי – פרופ' דוב טשרניחובסקי
- ט. ביטוח לאומי – ד"ר מירי אנדבלד
- י. משרד הבריאות - אינג' אלי גורדון, חני שרודר, פרופ' אליוט בארי, פרופ' רונית אנדוולט, עינת אופיר, יוספה כחל, ד"ר מורן בלייכפלד מגנאזי, גאיה סרטנה, כרמית ספרא

3. פירוט הנקודות העיקריות שהועלו על ידי כל נציגות משרד/ארגון:

- **סקר בטחון תזונתי מטעם הביטוח הלאומי**: הסקר בנוי על 18 שאלות המאפיינות את הבטחון תזונתי בהתאם למודל אמריקאי שתורגם לעברית, והועבר בשנים 2011, 2012 וקוהורט 2016. קוהורט המשך השנה
  - שכיחות גבוהה של משפחות הנשאות באי בטחון תזונתי לאורך שנים
- **אגף התזונה** פועל רבות, גם בתקופת קורונה, בכדי להבטיח בטחון וחוסן תזונתיים. לשם שיפור הביטחון התזונתי המלצת אגף התזונה כוללת את הנושאים הבאים:
  - קביעת רשימת המזונות הבסיסיים, החיוניים לבריאות האוכלוסייה
  - וידוא יכולת ייצור מקומית של מזונות הבסיס ותמיכה רגולטורית וכלכלית בה
  - הנגשת מזונות הבסיס באמצעות הוזלת מחירים לצרכן
  - רגולציה תומכת להנחיות התזונתיות הלאומיות
  - תמיכה בחקלאות צמחונית על פני גידול ואכילת מזון מן החי, לשמירה על הקיימות והבריאות, בהלימה להנחיות התזונה הלאומיות.

- הסכמה לאומית לתמיכה בחקלאות מקומית כערך ועבודה בשיתוף פעולה בין-משרדי להטמעתו, כולל משרדי החקלאות, הבריאות, הרווחה, הסביבה, האוצר, החינוך, הכלכלה והתיירות
- השקעה בחינוך חקלאי-סביבתי-תזונתי כבר מגילאי הגן ותמיכה בלמידה אקדמאית, בחקלאות צעירה וחדשנית ובתיירות חקלאית
- קביעת תקציב ייעודי לביטחון תזונתי בשגרה ובחירום
- **משרד הרווחה** הרחיב משמעותית את הדאגה לביטחון התזונתי של אוכלוסייה המוכרת לו ושל אוכלוסיות נוספות שפנו באופן אקטיבי לבקשת תמיכה
  - העברת מנות מזון שהיו מיועדות לבתי הספר, לקשישים. הרכב תזונתי, שינוע, בטחון במזון ומעקב הנם חלק מהיקף העבודה שנדרש לטובת הפרוייקט.
  - האינטנסיביות של חלוקת המזון השפיע על כל מהלך העבודה בלשכות הרווחה. בשבועיים האחרונים של חודש מאי התעסקו העובדים הסוציאליים בעיקר בחלוקת מזון
    - מערך שיתוף פעולה עם עמותות המחלקות מזון בשגרה
    - שיתוף פעולה עם מפעל הפיס לטובת הנושא
    - מרכזי יום המשיכו לשנע ארוחות לקשישים בבתיים
    - מענה למאות אלפי טלפונים
  - בחזרה לשגרה נצפתה תת תזונה בקרב קשישים רבים בעקבות קושי בהחלמה, פצעי לחץ כתוצאה מאשפוזים, ירידה במשקל ועליה במשקל כתוצאה מאכילה לא מאוזנת.
  - הודגשה חשיבות עבודת תזונאיות מקצועיות במערכי שיקום, ובמוסדות הגריאטרים בתמיכה בתקופת קורונה ובחזרה לשגרה
- **משרד החינוך** בשיתוף עם משרד הרווחה והבריאות הובילו אספקת מנות חמות לקשישים ולמשפחות תלמידים בדרגה סוציאקונומית שהוגדרה לכך
  - כל יומיים סופקו ארוחות קפואות לבתים על ידי מתנדבים
  - בוצעו התאמות בטיחות לתקופת קורונה ונעשו הליכי איתור והתאמה מגזרית
- **השלטון המקומי** התגייס באמצעות הקמת חדר מצב, לעדכון העיריות ולתרגום ההנחיות ממשרדי הממשלה
  - דיוור יומי לעיריות ולמועצות מקומיות
  - נוהלי בדיקה
  - מודל עבודה עם פיקוד העורף ומשרד הרווחה – חלוקת סלי מזון לאוכלוסיות קשישים, מבודדים וחולים: 120,000 מנות 3 פעמים בשבוע. במהלך הפקת לקחים עלו הנקודות הבאות:
    - חלוקת מזון מאוד העמיסה על מחלקות הרווחה
    - עובדים סוציאליים מעדיפים חלוקת מצרכים ולא ארוחות
    - עדיף פעמיים על פני 3 בשבוע
    - חשוב למפות מי צריך ארוחות ולדאוג לאי בזבז מזון
    - מגזר ערבי – לחלק מוצרים ולא ארוחות
  - הועלתה הצעה לדיון לבחון תוכנית כגון WIC בה מחולקים תלושי קניה ייעודיים לאוכלוסייה נזקקת.
- **משרד החקלאות** משרד החקלאות בדיונים עם משרד האוצר לגבי התכנית שהוצגה בחוק ההסדרים לגבי פתיחת היבוא הצמחי ומתן תמיכה ישירה לחקלאים.
  - בתקופת התפרצות הנגיף קרס השוק המוסדי ותוצרת רבה לא נוצלה כגון כרוב, חסה, פרחים ותבלינים
  - אגף התזונה יעביר מסמך למשרד החקלאות התומך בחקלאות מקומית ובאסטרטגיות מיתוג ומחיר מותאמות
- **פיקוד העורף עסק בחלוקת מזון לנזקקים ובניהול כולל של מלונות קורונה**
  - קושי בגיוס מלונות לטובת אירוח החולים והמבודדים

- אתגר בהתאמת נהלים בתזונה ויישומם במצבי חירום, תוך דאגה לניהול מקיף של ארוע רב משתתפים לאורך זמן
  - נושא הכשרויות השפיע מאוד על מערך ההזנה ואפשרויות הגיוון
- כעת נדרש לבצע מהלך חוזר של התאמת נהלים בתזונה לטובת הבטחון התזונתי של מתארחים במלונות קורונה, בהתפרץ הנגיף שוב כ'גל שני'
- ינתנו בהמשך נתונים לגבי חלוקת מזון לנזקקים
- **משרד המשפטים, היחידה לעובדים זרים**, מתמודדת בימים אלו במיוחד, עם צרכים עולים של אוכלוסיה גדולה הנמצאת באי בטחון תזונתי
  - אוכלוסיות כגון מהגרים, הומלסים, פלסטינים אינם זכאים לביטוח לאומי ואבטלה. רובם איבדו את עבודתם כיוון שנהגו לעבוד במסעדות ובמלונאות.
  - אתגר פוליטי לגיוס תקציבים
  - עד כה לא היו קיימות רשומות של הילדים של העובדים הזרים
  - שיתוף בין משרד האוצר, הבריאות והגויינט הוביל לגיוס תקציבים ולחלוקת תלושי מזון לנזקקים בסך של כ 1200 שקל לחודש לנזקק. אך הביקוש עולה על ההיצע.
  - עד כה הושקעו כ 4 מליון ₪ במימון.
- **המועצה לבטחון תזונתי** מייעצת למדינה בנושא בטחון תזונתי ומזון בריא.
  - המיזם לבטחון תזונתי: במיזם כיום כ 11000 משפחות המקבלות תלושי קניה.
    - אש"ל ירושלים ולקט מובילות את המיזם כיום.
    - השאיפה הנה להכפיל את תקציב המיזם ובכך את המשפחות המקבלות סיוע על ידו
  - הצעה לקידום חוק לבטחון תזונתי, כך שתהיה מדיניות זכאות ועמותות המיישמות אותה, בדומה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי בעבודה מול קופות החולים
- שיחה מקדימה עם עמותת לקט ישראל הצביעה על הרחבה מאוד משמעותית של פעילות העמותות בתקופת התפרצות הנגיף, והמשך הפעילות הרחבה גם היום
  - היקף התוצרת החקלאית המחולקת עלתה ב 40%
  - החלוקה המרובה התאפשרה בזכות שיתופי פעולה עם עיריות ומערכי מתנדבים.
  - קיימת עליה בפניות אך התקציבים של העמותות נגמרים.
  - לקט ישראל מפתחת מערכי הדרכה מקוונים לתמיכה בקבלת החלטות תזונתיות למניעת מצבים של אי בטחון תזונתי
  - מתחיל להיות מחסור בתקציב כי כל התקציב הוא מתרומות

הנה קישור להקלטת הישיבה:

https://zoom.us/rec/share/2u0qFJLN_TIIHqfd6mXhaq4mOdTpT6a803dP-PJYy0wssc4AkvcL9mlrC9yV_IBS

לסיכום, ההמלצה היא לקיים מפגש שרים שיקחו אחריות לאומית ויקדמו את החוק שמוצע על ידי המועצה לבטחון תזונתי.

נבקש מכל אחד ממשותפי המפגש לכתוב פסקת המלצה למדיניות לבטחון תזונתי ונוציא מסמך משותף